

Догађања на Волстриту темељно потресају Америку, а богами и цео свет. Али истина је да се и у време када је доминантна либерална политичка мисао била неприкосновена, могло предвидети да ће се кад-тад распон социјалне неједнакости који ултралиберализам разноси по свету вратити као бумеранг самом центру моћи који је глобализацију измислио и наметнуо (Види текст истог аутора НИН маја 2006).

Механизам је доста прост.

Од пада Совјетског Савеза, нестало је (на Западу) страх од алтернативног економског и политичког поретка. Од почетка прошлог века капитализам је куповао социјални мир постепеним побољшањем економске ситуације нижих социјалних слојева. Када је озбиљна алтернатива нестала, престала је и потреба да се чине уступци. Престао је да се награђује рад (кроз повишице) а наставило са основним правилом капитализма – накнадом капитала (кроз дивиденде и акције). Власници средстава за производњу су и даље производили богатства:

1. својим средствима (земљом, материјалима, машинама, капиталом)

2. радом запослених

Нажалост капитализам који је у западним демократијама основни начин производње богатства, кренуо је ултралибералним током.

Запослени су постепено добијали све мање, акционари све више. Без баука комунизма синдикати су били све немоћнији.

Та основна неправда је била плодно тло за следећи негативни циклус.

Просечне зараде су благо стагнирале, а фаворизовани слојеви су преплављени новим финансијским приливима.

Са једне стране мањак средстава, са друге вишак ликвидности. Решење је наметнуло по себи – задуживање. Никада кредити нити банкарска активност нису доживели толику експанзију као од почетка 90-их година прошлога века.

Није тачно да се позајмљује само богатима – наравно да се позајмљује и сиромашнима – само они то плаћају много скупље. Како иначе објаснити милијарде које су се годинама зарађивали финансијски посредници. Неко је, ипак, „куповао ветар”.

Никада није било толико лако задужити се код банака и наставити живети у илузији потрошачког раја. Једини проблем целог система је следећи:

- Капитализам природно тежи профиту, ултралиберализам хиперпрофиту. Лако је замислити да ће се оног тренутка када радна снага постане негде јефтинија, капитал тамо преместити.

- Средњи и нижи – задужени слојеви у развијеном свету су прва жртва делокализације. Ово је очигледно у актуелним догађањима у САД са масовним крахом хипотекарних банака, падом вредности некретнина и постепеном, али неумољивом пауперизацијом средњих слојева.

Трагично, али нажалост логично. Чак је и Хенри Форд (који свакако није био социјалиста, а још мање склон егалитаризму) схватао две ствари:

1 – Плата његових запослених мора да буде довољно висока да би могли да купе „Фордов” аутомобил

2 – Цена аутомобила треба да буде довољно ниска да би „Фордов”, али и други,

просечно плаћен радник могао да обезбеди куповину „Фордовог” производа

„Форд” је веома добро зарађивао, али са малим маржама... И на дуги рок.

Ултралибералним кратковидим теоретичарима и практичарима недостаје здрав разум правих капиталиста. (У ствари, капитализам је више начин производње, а ултралиберализам начин расподеле. Екстремни либерализам непријатељ је и самог капитализма. Организована држава ограничавајући ексцесе либерализма чува сам капиталистички систем па и државни поредак. Порези, највећи непријатељи либерала и најјачи инструмент у прерасподели друштвеног богатства, чувају не само угрожену социјалну пирамиду већ парадоксално и саме либерале.)

Лепо је производити патике ултрамодерним машинама на Тајланду. Нажалост, те машине не купују патике, као ни Тајланђани који иду углавном боси (или са тонгама). Бивши запослени у „Најку” који су у Америци имали куће (на кредит) после делокализација су остали без посла, па без кућа, и више не купују те патике.

Како су нам се западни стручњаци смејали због пирамидалних банака... Мислим да су подједнако духовите приче о резању гране на којој се седи као и о гуски која поштено носи јаја и даје перје – све док се претерано не очерупа, па се може искористити само још једном – за оброк.

Шта рећи о инвеститорима са Волстрита који су масовно кренули (помамљени високом ценом нафте) у производњу биодизела. Цена кукуруза и житарица које су намењене људској прехрани масовно су порасле – тако да, нижим слојевима у Јужној Америци и Азији (о Африци да и не говоримо), не прети пауперизација већ – глад! Лепо је што политичари брину о заштити животне средине, али требало би некако заштитити и људе.

Ово је исувише озбиљан проблем да би се тиме бавили само економисти и финансијски стручњаци. Јер проблем је политичке природе: којим путем ићи да би се ствари другачије одвијале.

Економија је данас преузела водећу реч и у политици, и у одређивању целокупног људског система вредности. Последица је постепена приватизација јавног сектора која прети да ће довести до истог резултата – као и прогресивна национализација приватног простора под тоталитарним системима. Зато није апсурдно упоредити квазинаучни рационализам тоталитарних режима са облицима власти који систематски промовишу оптималну организацију индустрије, научно планирање рада и крајњу рационализацију финансијских токова.

Рентабилитет, продуктивност и профитабилност – света је тројка либералне идеологије и нови кредо глобализације. Када је људски живот, ограничен чврстим економским диктатом, сведен искључиво на радну снагу, онда он вреди само колико може донети профита. Када се рад претвара у робу, људи постају предмети.

Постоји, свакако, квалитативан скок између искључивања девалвиране радне снаге из економских токова и уништења хиљада људи, али у оба случаја људски живот је потрошна роба нехумане друштвене машинерије. Тежња ка једноумљу и те како присутна у либералним друштвима – само су другачији облици принуде. Тржишна цензура је заменила политичку.

Дисиденте више не депортују или стрељају, већ их маргинализују, одбацују и ућуткују. Реклама је заменила пропаганду, а конформизам поприма облике јединствене мисли – политички коректног. Нивелисање стања изазива нову тиранију, механички генерише униформисање укуса, осјећаја и стандардизацију хијерархије вредности. Једнообразне потрошачке навике директно утичу на изградњу једноличног друштвеног понашања. Разнолики начини живота полако нестају.

Измена у традиционалним позицијама политичких странака практично своди политички систем на обнову једнопартијског система, где постојеће странке не представљају ништа до тенденције које се не сукобљавају у коначности, већ се само разликују у употребљеним средствима да би се пропагирале исте вредности и стизало до истих циљева. Јер циљ се није променио – свести Различитост на Исто.

Тоталитарно окружење технолошке рационалности последња је инкарнација идеје тријумфа разума. Нисмо више далеко од нечега што већ поприма обресе тоталитарног либерализма. Идеја да је либерализам апсолутно супротан тоталитаризму значи, ипак, може бити доведена под сумњу.

Неуспех комунистичког система само је доказ да је либерална западњачка цивилизација била успешнија у остваривању свог идеала.

Са падом комунизма, либерализам је изгубио свог најбољег адвоката. Он данас покушава да капитализира сећање на тоталитарне режиме, представљајући се јединим системом вредног поштовања, и, тенденциозно се представљајући таквим – он поприма облике јединог могућег. Користећи се одбојношћу према пропалим системима, лицемерно скрива властите мане.

Ако пад совјетског система представља победу капитализма, остаје да се покаже у којој мери је оно значило и победу демократије.

У прошлости се не тако ретко говорило о антифашизму да би се правдао комунизам, а антикомунизам је био чест изговор за нацизам. Данас се сваки помен тоталитаризма инструментализује да би се безусловно прихватио либерализам, са свом социјалном штетом коју наноси широким друштвеним слојевима.

Овакав манихејски приступ је неодржив. Шта преостаје очајним људима и народима: да бирају између суровог тоталитаризма или једине алтернативе – тржишног либерализма. Уместо политичке тираније у име модернизма, друштво ће у будућности трпети економску тиранију. Има и некаквог напретка – за разлику од тоталитарних диктатура нико не тражи од жртава глобализације да воле либерализам.

Као што позитивне тековине тоталитарних система никада не би смеле правдати злочинима режима, тако ни злочини тоталитаризма не могу бити оправдања за злочине других. Никакве болне успомене на тоталитаризме не могу правдати или учинити прихватљивијим садашње друштво у свему ономе што га чини нељудским и деструктивним.

Не може се прихватити неправедна судбина под изговором да би могло бити и горе. Било које поређење губи смисао, ако му је једини циљ оправдање. Политички системи морају бити проучавани по ономе што јесу, а не само оцењивани у односу на друге. Не

Сумрак либерализма

Пише: Александар Радовић
петак, 02 мај 2008 12:20

могу компаративни недостаци једних ублажавати мане других. Сваки систем као и свака друштвена патологија мора бити анализиран засебно и одвојено. Добробит људи то свакако заслужује.

Аутор је саветник луксембуршке M&P компаније, единбуршке „Тракс корпорације” и директор Управе за јавне приходе Србије 2001-2002

(НИН)